

УДК 339.187.6:657

Даньків Й.Я., к.е.н., професор,

Остап'юк М.Я., к.е.н., професор

Ужгородський національний університет

ДО ПИТАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ В ЛІЗИНГОВИХ КОМПАНІЯХ

В статті проаналізовано нормативно-правову базу, яка забезпечує організаційно-методичні напрямки ведення обліку лізингових операцій. Розглянуто відображення предмету лізингу в бухгалтерському обліку лізингових компаній. Запропоновано методику бухгалтерського обліку та оподаткування операцій оперативного та фінансового лізингу, як у лізингодавця, так і у лізингоодержувача.

Ключові слова: лізинг, оперативна оренда, фінансова оренда, основні засоби, лізингова компанія, нормативна база, лізингодавець, лізингоодержувач, оподаткування, бухгалтерський облік.

Dankiv Y., Ostapyuk M.

TO THE PROBLEM OF ACCOUNTING OF LEASING OPERATIONS IN LEASING COMPANIES

The article analyzes the legal framework, which provides organizational and methodological directions for accounting of leasing operations. Accounting of leasing subjects in leasing companies is examined. The method of accounting and taxation of operational and financial leasing is proposed.

Key words: leasing, operational leasing, finance lease, fixed assets, leasing company, legal framework, lessor, lessee, tax, accounting.

Даньків Й.Я., Остап'юк М.Я.

К ВОПРОСУ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА ЛИЗИНГОВЫХ ОПЕРАЦИЙ В ЛИЗИНГОВЫХ КОМПАНИЯХ

В статье проанализировано нормативно-правовую базу, обеспечивающую организационно-методические направления ведения учета лизинговых операций. Рассмотрено отражение предмета лизинга в бухгалтерском учете лизинговых компаний. Предложено методику бухгалтерского учета и налогообложения операций оперативного и финансового лизинга, как у лизингодателя, так и лизингополучателя.

Ключевые слова: лизинг, оперативная аренда, финансовая аренда, основные средства, лизинговая компания, нормативная база, лизингодатель, лизингополучатель, налогообложение, бухгалтерский учет.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Розвиток ринку лізингових послуг у незалежній Україні пов'язують з ухваленням у грудні 1997 р. Закону «Про лізинг». Однак зауважимо, що ще у вересні 1997 р. постановою Кабінету Міністрів України для покращення матеріально-технічного і сервісного забезпечення сільського господарства створено державний лізинговий фонд, основним напрямом діяльності якого є технічне переоснащення галузі. Новим етапом у розвитку лізингу в країні стало ухвалення в грудні 2003 р. Закону «Про фінансовий лізинг». У 2004 р. почав свою діяльність проект Міжнародної фінансової корпорації «Розвиток лізингу в Україні».

З огляду на нинішню економічну ситуацію в Україні, потреба в лізингу стоїть досить гостро. Незважаючи на створення і постійне вдосконалення правового лізингового поля, підприємства через недостатню ліквідність банківського сектора та відсутність досвіду у кредитуванні майна не мають можливості отримати капітал. Дефіцит довгострокового фінансування активів негативно впливає на конкурентоспроможність, навіть кращих українських підприємств, а, отже, й на загальний стан економіки країни. Необхідність вирішення проблеми лізингу в цілому і в т.ч. організації належного його бухгалтерського обліку впливає з потреби активізації діяльності. Тому у сучасних умовах особливої актуальності набувають дослідження, пов'язані з пошуком нових шляхів розвитку інвестиційної діяльності в Україні, одним з яких є лізинг. На сьогоднішній день в Україні відсутній розвинений ринок лізингового інвестування, законодавча, а звідси і облікова база дуже часто носить суперечливий характер.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Значний внесок в розвиток наукових досліджень з питань бухгалтерського обліку лізингових операцій в лізингових компаніях зробили вчені: Кононець О., Нейкова Л.І., Пушкар М.С., Червеньов Д.М. Проте, зазначені дослідники не охопили ту частину досліджень, яка пов'язана з пошуком нових шляхів розвитку інвестиційної діяльності через лізинг.

Цілі статті. В даній роботі поставлено за мету, в певних окремих аспектах, звернути увагу на покращення організації та методики бухгалтерського обліку лізингових операцій, адже розробка практичних і теоретичних завдань функціонування ринку лізингових послуг є дуже актуальною.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Організація бухгалтерського обліку на підприємствах становить, як відомо, таку систему методів, способів та заходів, яка забезпечує оптимальне його ведення з метою формування об'єктивної, реальної та якісної обліково-звітної інформації про стан об'єктів господарської діяльності.

Щоб забезпечити цей процес необхідна і відповідно-правова база. Крім вище згаданих нормативних документів щодо лізингу, є ціла низка законодавчих актів, які забезпечують його облік, починаючи із Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні від 16.07.1999 року №996-XIV, Положень (стандартів) бухгалтерського обліку та різних галузевих актів. У своїй діяльності кожна лізингова компанія повинна користуватися всіма нині чинними бухгалтерськими стандартами, але є стандарти, на які співробітники лізингових компаній повинні звернути особливу увагу, так як вони безпосередньо стосуються саме лізингових операцій. До них належать: П(С)БО №7 «Основні засоби», П(С)БО №9 «Запаси», П(С)БО №10 «Дебіторська заборгованість», П(С)БО №11 «Зобов'язання», П(С)БО №14 «Оренда». Отже, зараз у бухгалтерському обліку не існує спеціального стандарту, який регулював би лізингові операції.

Не потрібно пояснювати обліковим працівникам, що таке робота з п'ятьма стандартами, а не з одним. Назріла нагальна потреба, поки ми повністю не перейшли на Міжнародні стандарти обліку, в розробці, хоча б тимчасового стандарту який повністю забезпечував би такий об'єкт бухгалтерського обліку як лізингові операції, створюючи для лізингу надійне правове поле.

Сьогодні майже всі методологічні засади відображення в бухгалтерському обліку операцій лізингу визначаються в П(С)БО №14 «Оренда», згідно з якими під орендою розуміють фінансову або оперативну (операційну) угоду, за якою орендар набуває прав користування необоротним активом за плату впродовж погодженого з орендодавцем терміном.

Лізингові компанії, для правильного ведення бухгалтерського обліку і складання достовірної фінансової звітності, згідно із законодавством України зобов'язані формувати свою облікову на відповідних принципах, методах, засадах, якими повинна керуватись в своїй діяльності бухгалтерська служба.

Облікову політику лізингові компанії повинні розробляти на багато

років і вона може змінюватись лише у випадках, коли змінюються вимоги статуту компанії, змінюються норми Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, а також, якщо зміни в обліковій політиці забезпечують достовірніше відображення господарських операцій у фінансовій звітності. Не вважаються змінами в обліковій політиці нові Положення (стандарти) бухгалтерського обліку щодо подій або операцій, які відбувалися раніше, або таких, які відрізняються від попередніх за змістом.

Оскільки більшість лізингових компаній в Україні створено у формі товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) то в своїй обліковій політиці компанії повинні звернути увагу на п. 4 ст. 144 Цивільного кодексу України, відповідно до якого, якщо після закінчення другого або кожного наступного фінансового року вартість чистих активів (активи підприємства за вирахуванням його зобов'язань) ТОВ виявиться меншим від статутного фонду, товариство зобов'язане оголосити про зменшення свого статутного капіталу і зареєструвати відповідні зміни до статуту в установленому порядку. Товариство підлягає ліквідації, якщо вартість чистих активів товариства стає меншою, ніж мінімальний розмір статутного капіталу.

Ситуація, коли чисті активи менші за статутний капітал, може виникнути тоді, коли статутний капітал сформовано не повністю (не всі засновники зробили внески, тобто є заборгованість засновників по наповненню статутного капіталу), коли річний фінансовий результат – суттєві збитки тощо. Для цього в лізингових компаніях передбачено створення резервного фонду. Цей фонд лізингова компанія може використовувати для покриття збитків, або поповнення статутного капіталу. Коректний і достовірний бухгалтерський облік дає змогу запобігти подібній ситуації, своєчасно вживаючи необхідні заходи.

Відображення предмету лізингу в бухгалтерському обліку лізингових компаній

Згідно з українським законодавством, предметом лізингу можуть бути тільки основні засоби, бухгалтерський облік яких регулюється П(С)БО №7 «Основні засоби». Відповідно до Податкового кодексу України під терміном основні засоби треба розуміти матеріальні активи, що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2500 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним та моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати

введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік) [2, с. 36].

В існуючих методичних рекомендаціях з обліку основних засобів нині «білою плямою» є відсутність нормативів, які б регулювали відображення операцій лізингу в бухгалтерському обліку орендодавця (лізингової компанії). Облік фінансової та операційної (оперативної) оренди, як наведено вище, регулюється відповідним стандартом (П(С)БО №14 «Оренда»). Якщо відображення в бухгалтерському обліку придбання основного засобу для передачі його за договором оперативного лізингу не виникає будь-яких сумнівів (див. табл. 1), багато запитань виникає у практиків під час оформлення та обліку предметів фінансового лізингу. Бухгалтерський облік придбання основного засобу для передачі його за договором оперативної оренди відображається наступним чином (табл.1).

Таблиця 1

Бухгалтерський облік придбання основного засобу –
предмета оперативного лізингу у лізингодавця

<i>Дебет</i>	<i>Кредит</i>
631 «Розрахунки з постачальниками»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»
15 «Капітальні інвестиції»	631 «Розрахунки з постачальниками»
10 «Основні засоби»	15 «Капітальні інвестиції»

П(С)БО № 14 визначає фінансову оренду, як оренду, що передбачає передачу орендарю всіх ризиків і вигод, пов'язаних з правом користування та володіння активом. Цим стверджується, що актив, який передається у фінансовий лізинг (оренду), не продається, а тільки передається лізингоотримувачу в користування. Водночас п.10 стандарту передбачає, що орендодавець, – лізингова компанія, – повинна відображати в бухгалтерському обліку наданий у фінансову оренду предмет лізингу як дебіторську заборгованість орендаря в сумі мінімальних орендних платежів і не гарантованої ліквідаційної вартості за врахуванням фінансового доходу, що підлягає отриманню, з визначенням іншого доходу (доходу від реалізації необоротних активів). Таким чином, за списання предмета фінансового лізингу з балансу в бухгалтерському обліку відбуваються записи, аналогічні тим, які роблять під час продажу основних засобів, хоча право власності на цей актив не переходить до орендаря (лізингоотримувача). Таким способом може регулюватися лише передача основних засобів, які раніше перебували на балансі лізингової

компанії, а через деякий час було прийнято рішення щодо передачі їх у фінансовий лізинг. Закон України «Про фінансовий лізинг» зобов'язує лізингодавця під час проведення операції з фінансового лізингу придбати у продавця у власність основний засіб відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати його у користування лізингоодержувача на визначений строк не менше одного року за встановлену плату. Отже цей закон передбачає придбання предмета лізингу для подальшої передачі за договором фінансового лізингу тільки за замовленням лізингоодержувача та відповідно до встановлених ним специфікацій. Придбаний за замовлення лізингоодержувача предмет лізингу не може обліковуватись на балансі лізингової компанії, як основний засіб, адже через певний проміжок часу (до року) його передають за договором фінансового лізингу.

В зв'язку з цим, в цій ситуації, рекомендуємо користуватись П(С)БО №27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність», що регулює операції, пов'язані з утримуваними для продажу необоротними активами, адже укладаючи договір фінансового лізингу, лізингова компанія знає, що основний засіб придбано для подальшої передачі його лізингоодержувачам.

Відповідно до П(С)БО №27 визначаються умови утримання для продажу необоротних активів, дається характеристика і мета придбання лізинговою компанією основного засобу для передачі у фінансовий лізинг. Адже під час укладання договору фінансового лізингу лізингова компанія вже точно знає, що відбудеться передача усіх ризиків і вигод, пов'язаних з правом користування та володіння придбаним на замовлення лізингоодержувача активом, а також відбудеться списання цього активу з балансу лізингової компанії, хоча операція продажу його і не відбудеться. Водночас одразу виникає запитання, як же обліковувати придбання такого активу в бухгалтерському обліку, та формувати його первісну вартість, якщо предмет фінансового лізингу первісно повинен визначатись як основний засіб. Тут слід застосовувати П(С)БО №27, пункт восьмий якого передбачає, що придбані (отримані в т.ч. безкоштовно) активи, які визначаються для продажу, зараховуються на баланс за вартістю придбання, яка визначається відповідно до П(С)БО № 9 «Запаси» і обліковується на додатковому рахунку 286 «Необоротні активи, утримані для продажу», включеному в план рахунків бухгалтерського обліку Наказом Міністерства фінансів України № 353 від 05.03.2008р.

Облік амортизації, ремонтних операцій і операцій вибуття предмету лізингу в лізингових компаніях.

Нарахування амортизації в бухгалтерському обліку, згідно до П(С)БО №7 «Основні засоби» здійснюється впродовж строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється лізинговою компанією в разі визнання цього об'єкта активом (під час зарахування на баланс), і припиняється на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації. Метод амортизації лізингова компанія обирає самостійно з урахуванням очікуваного способу отримання економічних вигод від його використання. Як відомо, згідно з П(С)БО №7, існує шість методів нарахування амортизації. На нашу думку, для лізингового бізнесу найбільш сприятливими є прямолінійний або виробничий методи. Чому? Тому що, такі підходи до нарахування амортизації дадуть змогу ефективніше відобразити у фінансовій звітності лізингових компаній балансову (справедливу) вартість основних засобів, а також сформувані достовірний фінансовий результат у разі вибуття будь-якого активу. З огляду на це користування податковими нормами, на нашу думку, стає недоцільним і непотрібним під час нарахування бухгалтерської (фінансової) амортизації. Суму нарахованої амортизації в бухгалтерському обліку лізингової компанії відображають збільшенням суми витрат і зносу основних засобів.

Щодо ремонтних операцій предмету лізингу то тут потрібно чітко відрізнити витрати на дообладнання, модернізацію від витрат, що здійснюються для підтримання предмета лізингу в робочому стані.

Перші витрати збільшують вартість основних засобів, так, як вони приводять до збільшення майбутніх економічних вигод, в зв'язку поліпшенням стану засобів, очікуваних від використання предмету лізингу. Наприклад, лізингова компанія вирішила модернізувати легковий автомобіль, який передається в оперативний лізинг. Як модернізація в автомобіль було встановлено магнітолу та телевізор. Лізингова компанія також збільшила лізинговий платіж за надання в оперативний лізинг комфортнішого автомобіля, а отже, збільшились економічні вигоди лізингової компанії від використання цього автомобіля. Тому суми, витрачені на модернізацію, лізингова компанія повинна віднести на збільшення первісної вартості об'єкту лізингу в бухгалтерському обліку.

Щодо других витрат, які здійснюються для підтримання предмета лізингу в робочому стані та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигод від його використання, то вони

включаються до складу витрат лізингової компанії в поточному періоді. Наприклад, лізингова компанія провела технічне обслуговування автомобіля (заміна фільтрів, масла тощо). Ці витрати лізингова компанія в бухгалтерському та податковому обліку повинна віднести до витрат поточного періоду, оскільки вони не призводять до збільшення майбутніх економічних вигод.

Основні засоби в наслідок їх фізичного та морального зносу з часом стають не придатними для їх подальшого використання, тому, що вони перестають приносити прибуток підприємству. Якщо основні засоби перестають бути активами лізингова компанія повинна провести операцію по їх вибуттю.

Предмет лізингу може вибути з обліку за двома причинами – продаж чи списання з огляду на те, що він перестає бути активом.

У бухгалтерському обліку фінансовий результат від вибуття предметів лізингу визначається вирахуванням з доходу від вибуття основного засобу його залишкової вартості, непрямих податків і витрат, пов'язаних з вибуттям. Це трактування підтверджуємо відповідною формулою:

$$\text{ФР} = \text{Д} - \text{ПДВ} - \text{ЗВ} - \text{В}, \quad (1)$$

де ФР – фінансовий результат,

Д – дохід від продажу предмету лізингу,

ПДВ – податок на додану вартість,

ЗВ – залишкова вартість предмета лізингу,

В – витрати на реалізацію.

Слід зауважити, що для визначення фінансового результату від продажу спочатку необхідно визначити залишкову вартість (ЗВ) предмета лізингу:

$$\text{ЗВ} = \text{ПВ} - \text{А}, \quad (2)$$

де ПВ – початкова вартість предмета лізингу,

А – нарахована амортизація.

Висновки. Дедалі зростаючий вплив лізингу на процес відтворення основних засобів відкриває користувачам широкий доступ до передової техніки і технології. По-перше, лізинг дає змогу отримати додаткові інвестиції від іноземних партнерів у вигляді передової техніки та новітніх технологій. По-друге, до лізингових операцій залучаються значні кошти банків, страхових компаній, акціонерних товариств та інших фінансових

установ, що перебувають безпосередньо в Україні. По-третє, привабливість лізингу для підприємств пояснюється тими потенційними можливостями, які закладені в лізинговій формі підприємницької діяльності. Як показує практика, механізм фінансування виробничих інвестицій при укладенні лізингового контракту набагато вигідніший для підприємств ніж придбання основних засобів «напрямую» за рахунок власних коштів і довгострокових банківських кредитів, з попереднім оподаткуванням джерел власних коштів та сплатою податку на додану вартість із купівлі-продажу. Лізингові платежі, що сплачуються лізингоодержувачем, відносяться на собівартість його продукції чи послуг, а після повної сплати лізингового майна підприємство, відповідно, стає його власником. У цьому випадку кошти, що витрачаються на лізингові платежі, формуються з прибутку підприємства до його оподаткування.

Лізинг, безперечно, вигідний і державі, адже заборгованість підприємств іноземним лізингодавцем не зараховується до загальної фінансової заборгованості країн-імпортерів на чийй території перебувають лізингоодержувачі. З фінансово-господарської позиції лізинг можна охарактеризувати як засіб реалізації продукції, розвитку виробництва, впровадження науково-технічного процесу, створення нових робочих місць.

На цьому фоні бухгалтерський облік лізингових операцій, особливо в лізингових компаніях повинен забезпечити надійною інформацією господарюючі суб'єкти та економіку України в цілому. Сподіваємось, що наші пропозиції щодо покращення ведення обліку лізингових операцій знайдуть своє практичне примінення.

1. Про фінансовий лізинг/ Закон України від 11 грудня 2003 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Податковий кодекс України: чинне законодавство станом на 10 грудня 2010 року. – К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2011. – 488 с.
3. Даньків Й.Я. Бухгалтерський облік: Підручн. / Й.Я.Даньків, М.Я. Остап'юк. – К.: Знання, 2007. – 469 с.
4. Даньків Й.Я. Стандартизація обліку і аудиту: Навч. посібн. / Й.Я. Даньків, М.Р. Лучко, М.Я.Остап'юк. – К.: Знання, 2004. – 310 с.
5. Кононець О. Організаційна структура лізингової компанії / Кононець// Лізинг в Україні. – 2006. – №3. – С. 15–16.
6. Пушкар М.С. Теорія і практика формування облікової політики: Монографія/ М.С. Пушкар, М.Т. Щирба. – Тернопіль: Картбланц, 2009. – 260 с.
7. Червеньов Д.М. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України / Д.М. Червеньов, Л.І. Нейкова. – К: Т-во «Знання», КОО, 1999. – 514с.